

niteliğine göre farklı sonuca ulaşan fakihlerin görüşleri için bk. KABZ). Öte yandan mebî' mevcut halini koruduğu sürece tarafların yaptıkları akdi geçmişe etkili olarak bozma (ikâle) imkânları da saklıdır. Halbuki ikâle imkânı için karşı edim olan semenin varlığını koruması şart değildir.

Mebîe ister akid öncesi ister akid sonrası, fakat ifa öncesi aşamada bir kusur (ayıp) ârız olmuşsa bu durum alıcıya akdi feshetme imkânı verir. Alıcının bu imkânı elde etmesi için akid görüşmeleri sırasında bunu açıkça belirtmiş olması gerekmez. Çünkü bizzat akid kendisine konu olan malın ayıpsız olmasını icap ettirir. Yeter ki sözleşmede aksi kararlaştırılmış olmasın. Aybın mevcudiyetine rağmen alıcının iradesini feshetme değil akdin devamı yönünde kullanması durumunda doktrin, tarafların bedeller arasında önceden kurdukları dengeyi bozmalarına imkân vermez. Bununla birlikte taraflar mebîe biçilen bedelde bir değişiklik yapmak isterlerse (erşü'l-ayb) ya alıcı feshetme hakkına dayanarak veya taraflar karşılıklı anlaşarak (ikâle) akdi bozup ardından da yeni bir akid yapma yoluna giderler. Fakat bu yeni akid öncekinden tamamen ayrı olup işlerlik kazanacak hükümler artık bu yeni akde ait olanlardır. Aslında bu yeni akid önceki akdin yerine kâim olmuştur, bir anlamda önceki akdin tecdidini mesabesindedir. Bu sonuca doğrudan imkân verilmemesi yönünde doktrindeki çekingenlik İslâm hukukçularının akidlerde karmaşıklığa karşı duyarlı oluşuyla açıklanabilir (ayrıca bk. AYIP).

BİBLİYOGRAFYA :

Serahsî, *el-Mebsû't*, XII, 108-219; XIII, 91-107; Kâsânî, *Bedâ'î'*, V, 138-163; VI, 7; İbn Rüşd, *Bi-dâyetü'l-müctehid*, İstanbul 1985, II, 103-162; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, Mısır, ts., IV, 560-595; *Mecelle*, md. 230-236; Subhî Mahmesânî, *en-Nazariyyetü'l-İamme li'l-mücebât ve'l-ukûd*, Beyrut 1948, II, 68-82; Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Meşâdirü'l-hağ fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Kahire 1967, III, 7-105; a.mlf., *Nazariyyetü'l-akd*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), s. 464-534; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fikhü'l-İslâmî fi şevbihi'l-cedîd*, Dımaşk 1965, III, 51-52, 71-76, 167-181; a.mlf., *'Ağâdû'l-beğ'*, Dımaşk 1999, s. 55-60; Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, *Borçlar Hukuku*, İstanbul 1970, I, 55-57; Mustafa Dural, *Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık*, İstanbul 1976, s. 75-79, 119-131; Es'ad Diyâb, *Đamânü 'uyûbi'l-mebî'i'l-hafiyye*, Beyrut 1403/1983; Halûk Tandoğan, *Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri*, Ankara 1988, I, 78-84; Cevdet Yavuz, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, İstanbul 1989, I, 33-114; Bilal Aybakan, *İslam Hukukunda Borçların İfası*, İstanbul 1998, tür.yer.; İbrahim Kâfi Dönmez, "Cehâlet", *ĐA*, VII, 221.

BİLAL AYBAKAN

el-MEBSÛT

(bk. el-ASL).

el-MEBSÛT

(المبسوط)

Serahsî'nin
(ö. 483/1090)

Hanefî fikhına dair eseri.

IV. (X.) yüzyıl Mâverâünnehir Hanefî çevresinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Hâkim eş-Şehîd (ö. 334/945), öğrenimde kolaylık sağlamak amacıyla Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin temel eserlerini özetleyip *el-Kâfi* adlı metni kaleme almış (Hâkim eş-Şehîd, vr. 1^b), Serahsî de yaklaşık 150 yıl sonra *el-Muhtasarü'l-kâfi* olarak da anılan bu kitabı esas alıp Hanefî literatürünün en önemli eserlerinden biri kabul edilen *el-Mebsû't*'u meydana getirmiştir.

Serahsî, *el-Mebsû't*'un mukaddimesinde Hâkim eş-Şehîd'in çalışmasından övgüyle söz ettikten sonra bunun şerhi mahiyetinde bir kitap telif etme amacına ve izlediği metoda açıklık getirmek üzere kendi döneminde fıkıh öğrenmeye yönelişin kısmen azaldığını söyler ve bu durumun belli başlı sebepleri arasında şu hususları zikreder: a) Fıkıh eğitimi alan bazı kişilerin yeterli gayret ortaya koymayıp uzun tartışmalara konu olan bir kısım ihtilâflı meselelere ilgi göstermekle yetinmeleri, b) Fıkıh eğitimi veren bazı hocaların da fikhî bilgi ve meleke kazandırmayan tartışmalar üzerinde uzun uzadıya durmalarını, c) Bazı kelâmcıların fıkıh konularını ele alırken felsefe dilini kullanarak iki alanın sınırlarını birbirine karıştıracak şekilde uzun açıklamalar yapmaları. Serahsî bu durum karşısında, *el-Kâfi*'yi şerh ederken her babda güvenilir bulunan bilgilerle yetinmeyi ve her bir meselenin izahında hükme etkili olan mânaya (hükümün illet ve gayesine) bir ilâve yapmamayı uygun bulduğunu belirtir.

el-Mebsû't'ta, Serahsî'nin bu eseri hapisteyken öğrencilerine dikte etmek suretiyle (imlâ) meydana getirdiğini gösteren ifadelerle sıkça rastlanır. İmlâ terimi, hocanın hiçbir yazılı malzmeden yararlanmadığını zorunlu olarak ifade etmekle beraber *el-Mebsû't*'un imlâsı sırasında Serahsî'nin kitaplarından mahrum bulunduğu eserde açıkça belirtilmektedir (XII, 108; XX, 8; XXX, 244). Ha-

pishaneye düzenli olarak gelen talebelerin *el-Kâfi*'yi hocalarına okumaları ve Serahsî'nin de okunan pasajlar hakkında açıklamada bulduktan sonra talebelerinin yardımcıyla metinler hazırlaması suretiyle bu kitabın meydana getirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Eserin imlâsına ne zaman başladığı ve ne zaman tamamlandığı hakkında kesin bilgi mevcut değilse de Serahsî'nin, *Uşûl*'ünün mukaddimesinde bu şerh çalışmasının tamamlandığını ve oradaki görüşlerin usulî temellerini göstermek üzere yeni eserini telif yöneldiğini ifade ettiği ve buna da 479 Şevvalinin sonunda (Şubat 1087) başladığı dikkate alınırsa *el-Mebsû't*'un en geç 479 yılında tamamlanmış olduğuna kesin gözüyle bakılabilir. Öte yandan bu konudaki tahmin ve tesbitleri dikkate almanın yanı sıra kitabın yazma nüshaları üzerinde geniş incelemeler yapan Muhammed Hamîdullah ve Salih Tuğ, *el-Mebsû't*'un son bölümlerinden olan "Kitâbü'r-Rađâ"nın başında yer alan (XXX, 287) 477 (1084) tarihinin -matbu nüsha ve muhtemelen bunun esasını oluşturan Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye nüshası (Fıkhu'l-Hanefî, nr. 490) dışındaki- on yedi nüshada 479 şeklinde olduğunu söylemekte, matbu nüshanın XXVII. cildindeki (s. 124) "Kitâbü'l-Me'âkıl"ın başında görülen 466 (1074) tarihinin de eserin başında bulunacakken bir şekilde buraya konmuş olduğunu düşünmekte, bu hususların Serahsî'nin hayatıyla ilgili bilgilerle birleştirildiğinde *el-Mebsû't*'un 466-479 yılları arasında telif edildiği sonucuna ulaşabileceğini belirtmektedir (Tuğ, s. 45-46; *İA*, X, 506).

el-Mebsû't'un önemli bir bölümü ağır hapis hâkim şartları altında hazırlanmıştır. Nitekim Serahsî eserini yazdırırken zorluk ve belâ dolu esir hayatı yaşadığını, ücretsiz köle gibi bir hayat sürdüğünü ve bezginlik diyarı bir hapishanede bulunduğunu söylemektedir (I, 2; VII, 241; VIII, 125; X, 144; TSMK, III, Ahmed, nr. 1142, II, vr. 41^b). "Kitâbü'l-İkrâr"da yer alan bir ifade ise onun âdi suçlularla beraber tutulduğunu ima eder (TSMK, III, Ahmed, nr. 1142, II, vr. 125^b). Kitabın III. Ahmed nüshası dışındaki bütün İstanbul yazmalarında bulunan, fakat matbu nüshalarda yer almayan bir diğer ifadeye göre Serahsî'nin, talebelerine "Kitâbü'l-Vekâle"yi yazdırırken hapishane şartlarında kısmî bir iyileşme gerçekleşmiştir. Bu gelişme ile Serahsî'nin hapishaneden çıktığı ve *el-Mebsû't*'u muhtemelen Özkent Kalesi'n-

de tutulduğu odada tamamladığı söylenilir.

IV. (X.) yüzyıl muhtasarları arasında Şeybânî'nin temel eserlerini en sadık biçimde yansıtan *el-Kâfi*, Serahsî tarafından Hanefî mezhebini sistematik bir şekilde ele almak için kullanılmış olmakla birlikte *el-Mebsût* üslûp ve muhteva bakımından klasik şerh literatüründen farklı bir eserdir. Zira *el-Mebsût*, Hâkim eş-Şehîd'in ibarelerini açıklamaktan ziyade *el-Kâfi*'nin ihtiva ettiği Hanefî fıkhını işlemeyi hedef almaktadır. Nitekim *el-Kâfi*'nin bazı cümleleri *el-Mebsût*'a alınmamış veya hakkında açıklama yapılmadan kaydedilmiştir (krş. *el-Kâfi*, vr. 238^b-240^a; *el-Mebsût*, XV, 84-103). Öte yandan Serahsî, *el-Kâfi*'yi esas kabul etmekle beraber gerçekte Şeybânî'nin kitaplarını şerhettiğine dikkat çekmek üzere *el-Mebsût*'un mukaddimesinde Hâkim eş-Şehîd'in de Şeybânî'nin kitaplarını lafzıyla değil mâna olarak alıp özetlediğini ve kendisinin bu mânalara ilâve yapmama yolunu uygun gördüğünü belirttiği gibi *Uşûl*'ün mukaddimesinde *el-Kâfi*'den hiç bahsetmeden doğrudan Şeybânî'nin kitaplarını şerhettiğini söylemektedir.

el-Mebsût'un hemen her bölümünün başında ilgili kavramların sözlük ve terim anlamları üzerinde durulmakta, yakın kavramlarla ilişkileri tartışılmakta ve hükümlerin meşruiyet delilleri zikredilmektedir. Bazı sahâbe ve tâbiîn müctehidlerinin yanı sıra Hanefî mezhebi imamlarının görüşlerinin geniş biçimde ele alındığı eserde mezhep dışındaki birçok müctehid ve mezhep imamının ictihadlarına atıfta bulunulmakta, mukayese ve tartışmalarda İmam Şâfiî'nin görüşleri ağırlıklı bir yer tutmakta, İmam Mâlik'in görüşlerine de nisbeten genişçe yer verirken Ahmed b. Hanbel'den nâdiren söz edilmektedir. *el-Mebsût*'ta diğer Hanefî eserlerine de bol miktarda atıf yapıldığı görülür. Kitabın telifinde Serahsî -kendi deyişyle- veciz ve kolay bir üslûp kullanmış, konunun özünü açıklığa kavuşturan bir yol izlemiştir (*el-Mebsût*, IV, 192; *Uşûl*, I, 10).

Eserde, Hâkim eş-Şehîd tarafından daha kapsamlı kaidelere irca edilerek özetlenen metinlerde yer alan hükümler Serahsî tarafından yaklaşık üç asırlık birikimle zenginleştirilerek yeniden tasnif edilip sunulmaktadır. *el-Mebsût*, özellikle IV (X) ve V. (XI.) yüzyıllar Mâverâünnehir meşâyihinin fıkhî birikimini ve mezhebe katkılarını yansıtmaya hususunda

öne çıkan bir eser olup bu iki asır içinde Mâverâünnehir çevresinde ortaya konan müferrit ve ortak görüşlere diğer yerlere nisbetle daha fazla atıfta bulunmaktadır. Serahsî'nin Mâverâünnehir Hanefî çevresini temsil eden merkezî şahsiyetlerden biri olması, *el-Mebsût*'un Hanefî literatüründe çok önemli bir yer tutmasında etkili olmuştur. Zira V. (XI.) yüzyıl Mâverâünnehir Hanefiliği, mezhebin yayıldığı coğrafyalar arasında sonraki Hanefî fıkhı kültürünü en çok etkileyen ve bu kültürün ana damarını teşkil eden çevre olmuştur. *el-Mebsût* da bu çevrede canlanan ilk dönem Hanefî eserlerini ve özellikle Şeybânî'nin kitaplarını şerhetme çabalarının ürünlerinden biridir. Nitekim kitabın yazıldığı dönemde Serahsî'nin hocası ve bu çevrenin en önemli simalarından biri olan Halvânî, Halvânî'nin diğer talebeleri Ebû'l-Usr el-Pezdevî ve Ebû'l-Yüsr el-Pezdevî ile çağdaşı Hâherzâde *el-Mebsût* adını taşıyan eserler kaleme almış, Dâmegânî ve Ebû Nasr Ahmed b. Mansûr el-İsbîcâbî *el-Kâfi*'yi şerhetmiştir. Ayrıca bu dönem zâhirû'r-rivâye metinlerinin en çok şerhedildiği zaman dilimidir.

el-Kâfi ve *el-Mebsût*'un yalnız zâhirû'r-rivâye metinlerini esas alan çalışmalar olduğu yönündeki yaygın kanaat doğru olmayıp zâhirû'r-rivâye kapsamına girmeyen bazı metinlerin de gerek *el-Kâfi*'de gerekse *el-Mebsût*'ta işlendiği görülmektedir. Nitekim *Kitâbü's-Şürû't* (Hâkim eş-Şehîd, vr. 587^b-592^b), *Kitâbü'l-Hiyel* (a.g.e., vr. 592^b-594^a) ve Ebû Yûsuf'un *İhtilâfû Ebî Hanîfe ve İbn Ebî Leylâ'sı* (a.g.e., vr. 584^b-587^b) *el-Kâfi*'nin dayandığı metinler arasındadır. Serahsî de söz konusu metinlerin yanı sıra Şeybânî'nin *el-Kâfi*'de yer almayan "Kitâbü'r-Rađâ" ve "Kitâbü'l-Kesb"ini *el-Mebsût*'ta işlemiştir (XXX, 244-292).

Eser ilk olarak Kahire'de otuz cilt ve on mücellled olarak neşredilmiş (1324-1331), bu baskı esas alınıp Beyrut ve İstanbul'da defalarca ofset yoluyla çoğaltılmıştır. Eserin ilk cildinde metnin tashihinin Muhammed Râzî el-Hanefî tarafından, daha sonraki ciltlerde ise bir grup âlim tarafından yapıldığı ve bütün ciltlerde bu işin bir grup ilim adamıyla yardımlaşarak gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Muhtemelen tek bir yazma esas alınıp hazırlanan bu neşir birçok eksiklik ve hata ihtiva etmektedir. Yazma nüshalarda bulunan bazı pasaj ve cümlelerin yer almadığı söz konusu neşirde metni anlamayı engelleyen,

hatta anlami tamamen değiştiren okuma veya basım hataları bulunmaktadır (krş. *el-Mebsût*, Kahire 1324, XI, 153, 158, 178, 180, 217; a.g.e., Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 595, vr. 468^a, 471^a, 471^b, 472^a, 481^a, 482^a). Bu yayımda *el-Mebsût*'tan ayırmak için *el-Kâfi*'nin metni parantez içinde gösterilmeye çalışılmışsa da her iki metnin sınırları birçok yerde karışmıştır. Kahire neşirinden yaklaşık bir asır sonra 1421'de (2001) *el-Mebsût*, Beyrut'ta Ebû Abdullah Muhammed Hasan İsmâil eş-Şâfiî'nin tahkikiyle tekrar yayımlanmıştır. Kahire neşiriyle Dârü'l-kütübü'l-Misriyye'deki nüshayı (Fıkhü'l-Hanefî, nr. 490) mukayese ettiğini belirten muhakkik önceki neşirde görülen eksiklik ve hataların birçoğunu tekrarlamaktadır. Âyet, hadis ve şiirlerin yanı sıra bazı temel fıkıh terimlerinin tarifleriyle eserde diğer mezheplere atfedilen görüşlerin bir kısmının tahririni yapan Ebû Abdullah Muhammed *el-Kâfi*'nin metnini ayırmaya çalışmış, fakat muhtemelen bu eserin başka yazma nüshalarına müracaat etmediği için önceki neşirde olduğu gibi iki metnin sınırlarını tam belirleymemiştir.

Türkiye'de çeşitli üniversitelerde *el-Mebsût*'taki hadislerin tahrircini ve metin tenkidini konu edinen yüksek lisans tezleri yapılmış, Halîl el-Meys tarafından eserin Kahire baskısı esas alınarak hazırlanan ve titiz bir çalışma özelliği taşımaktan uzak bulunan tek ciltlik indeksi *Fehârisü'l-Mebsût* adıyla yayımlanmıştır (Beyrut 1400/1980). Öte yandan Serahsî'yi anma amacıyla 1964'te Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nce hazırlanan programda Joseph Schacht ve Salih Tuğ'un sunduğu tebliğler (900. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukucusu Şemsu'l-E'imme es-Serahsî Armağanı, s. 1-6, 43-60) *el-Mebsût* hakkında değerli bilgiler içermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serahsî, *el-Mebsût*, I-XXX; a.e., Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 595; a.e. (nşr. Ebû Abdullah M. Hasan İsmâil eş-Şâfiî), Beyrut 1421/2001, I-XXX; a.mlf.. *Uşûl* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Kahire 1954, s. 9-10; Hâkim eş-Şehîd, *el-Kâfi*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 912; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-mudhiyye*, III, 78-82; Keşfü'z-ẓunûn, II, 1378, 1580, 1581; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 158-159; Serkis, *Mu'cem*, II, 1016; 900. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukucusu Şemsu'l-E'imme es-Serahsî Armağanı, Ankara 1965; J. Schacht, "Notes on Sarakhsî's Life and Works", a.e., s. 1-6; Salih Tuğ, "Eserlerinde Raslanan İfadelelerine Göre İmam Serahsî'nin Hapis Hayatı",

a.e., s. 43-60; Sezgin, *GAS*, I, 443; Ahmet Özel, *Haneî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 39-44; Eyyüp Said Kaya, *Haneî Mezhebinde Nevâzil Literatürünün Doğuşu ve Ebû'l-Leys es-Semerkandî'nin Kitabı'n-Nevâzil'i* (yüksek lisans tezi, 1996), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 18; Yusuf Kılıç, "Şemsü'l-e'imme es-Serahsî ve Kitâbühü'l-Mebsût", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XXI/1, İslâmâbâd 1986, s. 23-34; Muhammed Hamidullah, "Serahsî", *IA*, X, 503, 505-507; Beşir Gözübenli, "Hâkim eş-Şehîd", *DİA*, XV, 195-196.

EYYÜP SAİD KAYA

el-MECÂLİS

(المجالس)

Sa'leb'in

(ö. 291/904)

Arap dil âlimleri arasındaki
gramer meselelerine dair
tartışmaları içeren eseri
(bk. SA'LEB).

MECÂLİSÜ'N-NEFÂİS

(مجالس النفايس)

Türk edebiyatında Ali Şîr Nevâî

(ö. 906/1501)

tarafından yazılan
ilk şuarâ tezkiresi.

Semerkant'ta Hüseyin Baykara adına Çağatay Türkçesi'yle yazılan *Mecâlisü'n-nefâis*, Türk diliyle kaleme alınmış ilk tezkire olması yanında gerek XIV ve XV. yüzyıllar Orta Asya Türk dünyasının sosyal ve kültürel hayatına ışık tutması, gerekse devrinin edebî hayatıyla şairleri hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir. Eserin 896 (1491) veya 897'de (1492) yazıldığını belirten kaynaklar yanında yalnız ikinci meclisin yazılı tarihinin 896 olduğunu, Ali Şîr Nevâî'nin çalışmasını 903 (1498) yılında ikinci defa gözden geçirerek yirmi üç şair ilâvesiyle yeniden telif ettiğini söyleyenler de vardır (*Mecâlisü'n-nefâis* [nşr. Suyima Ganiyeva], önsöz; Kartal, sy. 13 [2000], s. 23).

Mecâlisü'n-nefâis bir giriş ve "meclis" adıyla kayıtlı sekiz tabakadan meydana gelmektedir. Giriş bölümünde kitabın telif sebebini açıklayan Nevâî, Molla Câmî'nin *Bahâristân*'i ile Devletşah'ın *Tezki-retü's-şuarâ*'sının değerli eserler olduğunu, Devletşah'ın pek çok zahmetle şairleri güzel bir şekilde topladığını ifade eder. Aynı türde başka eserlerin de bulunduğu dikkat çeken Nevâî bu eserlerde yer verilmediği için zamanla unutulmuş birçok değerli şair hakkında bir kitap yazma arzusu beslediğini, nihayet Hüseyin Baykara'nın teşvik ve desteğiyle eserini yazmaya muvaffak olduğunu belirtir.

Nevâî'nin, başlarına bir açıklama ve sonlarına bir tetimme koyduğu meclislerle bunların ihtiva ettiği şair sayısı şöyledir: Birinci meclis Nevâî'den önce yaşayan kırk altı şair, ikinci meclis Nevâî'nin çocukluk ve gençlik yıllarında hayatta olup görüştüğü, ancak tezkirenin tamamlandığı tarihte ölmüş bulunan doksan üç şair, üçüncü meclis Nevâî'nin zamanında üne kavuşan, kendisinin bizzat tanıyıp dostluk kurduğu yüz yetmiş üç şair, dördüncü meclis çağın meşhur âlimlerinden şiirle de meşgul olan yetmiş iki kişi, beşinci meclis Timurlular ailesine mensup yirmi üç Horasanlı şair mirza, altıncı meclis Horasan dışında yaşayan şair ve âlimlerden otuz bir kişi, yedinci meclis sultan ve şehzadeler içinde şiirden hoşlanan ve güzel şiir okuyan yirmi iki kişi ihtiva eder; sekizinci meclis Sultan Hüseyin Baykara hakkındadır. Eserin beşte birini teşkil eden bu mecliste Nevâî çocukluk arkadaşları ve yakın dostu olan hükümdarın usta bir şair olduğunu söyler ve divanında mevcut gazellerinin matla'larını verip açıklamalarda bulunur.

Mecâlisü'n-nefâis'te yer alan 461 kişinin hal tercümeleri ana hatları ile belirtilip yer yer şairlikleri ve meziyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Nevâî'nin, söz konusu ettiği kimseleri şiir kabiliyetleri yanında insanî ve ahlâkî meziyetleriyle de değerlendirmesi dikkat çekicidir. Bunların biyografileri üzerinde ayrıntılı biçimde durulmaması ise o zamanın tezkirecilik anlayışının bir sonucudur. Eserde hal tercümeleri verilenlerin çoğu şiirlerini Farsça kaleme almış Türk şairleridir. Değişik nüshalarda sayıları 451 ilâ 461 olan bu şairlerden sadece kırk biri şiirlerini Türkçe yazmıştır. Bu bakımdan eser Fars edebiyatı tarihi için de önemi bir kaynaktır. Nevâî şairlerin şiirlerini değerlendiren "daha güzel, güzel söz, güzel düşmüştür, renkli, beğenilmiş, akıcı şiir" gibi klişeleri, şahsiyetlerini değerlendirirken de "hoş tabiatlı, şuh tabiatlı, derviş meşrep, güzel sözlü, tekellüfsüz, lâubâli" gibi kalıpları sıkça kullanmıştır.

Tezkirenin Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde 100'e yakın yazma nüshası bilinmektedir (meselâ bk. TSMK, Revan Köşkü, nr. 808, Emanet Hazinesi, nr. 1502; Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4056, 4065, Esad Efendi, nr. 1675, Kılıç

Ali Paşa, nr. 800/2, Ayasofya, nr. 2045; Bibliothèque Nationale, Supp. Turc, nr. 316). Fahrî-i Herâtî'nin *Ravzatü's-selâfin* (yazılışı 950/1543) ve Sâm Mirza'nın *Tuḥfe-i Sâmî* (957/1550) adıyla Farsça, Sâdîki-i Kitâbdâr'ın *Mecmau'l-havâs* adıyla Türkçe (yazılışı 1016/1607) olarak zeyil yazdıkları *Mecâlisü'n-nefâis* 1908 yılında Taşkent'te, daha sonra Suyima Ganiyeva tarafından Arap harfleriyle yine Taşkent'te (1961), bir heyet tarafından Latin harfleriyle Türkiye'de (Erzurum 1995) yayımlanmıştır.

Mecâlisü'n-nefâis beş defa da Farsça'ya tercüme edilmiştir. Bunlardan Fahrî-i Herâtî'nin 928 (1522) yılında *Leḫâ'ifnâme* adıyla yaptığı çeviri Safevî Hükümdarı Şah İsmâîl'e ve oğlu Sâm Mirza'ya takdim edilmiştir. Mütercim İran'daki yazma nüshalara dayanarak ilâvelerde bulunmuş, çevirisine Nevâî'nin eserinde yer almayan 188 şairin hal tercümesini ihtiva eden dokuzuncu bir bölüm eklemiş, ayrıca eserinin hâtime kısmını Nevâî'ye tahsis etmiştir. Hakîmşah adıyla anılan Muhammed b. Mübârek Şah el-Kazvî'nin İstanbul'da 927'de (1521) başlayıp 929'da (1523) tamamladığı Farsça tercüme *Terceme-i Mecâlisü'n-nefâis* olarak bilinir. Kazvî'nin, Osmanlı Hükümdarı Yavuz Sultan Selim'e sunduğu eserini sekiz bölüme (bihişt) ayırmış, Hüseyin Baykara'nın hayatını özetleyerek yedinci bölüme dahil etmiş, sekizinci bölümü iki kısma (ravza) ayırarak ilk kısımda *Bahâristân*'dan, ikinci kısımda Yavuz Sultan Selim'in sarayındaki şairlerden bahsetmiştir. Eserin altıncı bölümüne Akkoyunlu Hükümdarı Yâkub'un sarayındaki kırk bir şairin hal tercümesi ilâve edilmiştir. Kazvî'nin bu ilâveleri büyük önem taşımaktadır. Şeyhzâde Fâyiz-i Nîmerdânî'nin 961 (1554) yılında yaptığı çeviri *Bakıyye-i Nakıyye* adını taşır. Şah Ali b. Abdülalî'nin tercümesi, 1006'da (1598) Herat'ta tahta çıkan ve ertesi yıl Safevî Şahı I. Abbas karşısında yenilgiye uğrayarak Mâverâünnehir'e kaçarken yolda ölen Canoğulları Hükümdarı Din Muhammed adına kaleme alınmıştır. Abdülbâkî Şerîf-i Radavî'nin tercümesi ise Hindistan'da yapılmıştır. Herâtî ve Kazvî'nin tercümeleri Ali Asgar-ı Hikmet tarafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). Alâüddeve Kazvî'nin, *Nefâ'isü'l-me'âşir*'ini hazırlarken istifade ettiği *Mecâlisü'n-nefâis*, Şehî Bey'in de *Heşt Bihişt*'i telif ederken örnek aldığı ve büyük ölçüde faydalandığı bir kaynaktır.